

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

серія

МАТЕМАТИКА І ІНФОРМАТИКА

Випуск №1 (32)

Ужгород 2018

УДК 51+001

Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. матем. і інформ. / Редкол.: В. В. Маринець (гол. ред.) та інші. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. – випуск №1 (32). – 160 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор — Маринець В. В., доктор фізико-математичних наук, професор.
Заст. головн. редактора — Гече Ф. Е., доктор технічних наук, доцент.
Заст. головн. редактора — Король І. І., доктор фізико-математичних наук, доцент.
Відповідальний секретар — Мич І. А., кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Члени редакційної колегії:

Бовді А. А., доктор фізико-математичних наук, професор.
Бовді В. А., кандидат фізико-математичних наук, доцент.
Бондаренко В. М., доктор фізико-математичних наук, професор.
Волошин О. Ф., доктор технічних наук, професор.
Головач Й. Г., доктор технічних наук, професор.
Гусак Д. В., доктор фізико-математичних наук, професор.
Задирака В. К., академік НАН України,
доктор фізико-математичних наук, професор.
Козаченко Ю. В., доктор фізико-математичних наук, професор.
Кузка О. І., кандидат фізико-математичних наук, доцент.
Перестюк М. О., академік НАН України,
доктор фізико-математичних наук, професор.
Ронто А. М., доктор фізико-математичних наук, професор,
Ронто М. Й., доктор фізико-математичних наук, професор,
Сливка-Тилищак Г. І., доктор фізико-математичних наук, доцент.
Слюсарчук П. В., кандидат фізико-математичних наук, професор.
Шапочка І. В., кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 6 від 21.06.2018 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ №7972 від 9.10.2003 року, видане Державним комітетом телебачення і радіомовлення України.

Засновник і видавець – Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет».

Виходить два рази на рік.

Збірник наукових праць видається з 1994 року.

Адреса редакційної колегії: Україна, 88020 Ужгород, вул. Університетська, 14, математичний факультет УжНУ. Тел. (факс): +380 (312) 642725, e-mail: f-mat@uzhnu.edu.ua.

© В. В. Маринець,
І. А. Мич, упорядкування, 2018

© Ужгородський національний університет,
2018

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

STATE UNIVERSITY
«UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY»

**SCIENTIFIC BULLETIN OF
UZHHOROD UNIVERSITY**

Series of
MATHEMATICS AND INFORMATICS

Issue no 1 (32)

Uzhhorod 2018

Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series of Mathematics and Informatics / Edit.: V. Marynets (Chief edit.) and others. – Uzhhorod: Scientific Bulletin of UzhNU «Hoverla», 2018. – Issue no 1 (32). – 160 p.

EDITORIAL

Chief editor — Marynets V., Prof., Dr. Sci. (Phys.-Math.).
Deputy Chief editor — Heche F., As. prof., Dr. Sci. (Tech.).
Deputy Chief editor — Korol I., As. prof., Dr. Sci. (Phys.-Math.).
Responsible secretary — Mych I., As. prof., Cand. Sci. (Phys.-Math.).
Members: Bovdi A., Prof., Dr. Sci. (Phys.-Math.).
    Bovdi V., As. prof., Cand. Sci. (Phys.-Math.).
    Bondarenko V., Prof., Dr. Sci. (Phys.-Math.).
    Voloshyn O., Prof., Dr. Sci. (Tech.).
    Holovach J., Prof., Dr. Sci. (Tech.).
    Gusak D., Prof., Dr. Sci. (Phys.-Math.).
    Zadyraka V., Prof., academic of NA of Sc of Ukraine,
    Dr. Sci. (Phys.-Math.).
    Kozachenko Yu., Prof., Dr. Sci. (Phys.-Math.).
    Kuzka A., As. prof., Cand. Sci. (Phys.-Math.).
    Perestyuk N., Prof., academic of NA of Sc of Ukraine,
    Dr. Sci. (Phys.-Math.).
    Ronto A., Prof., Dr. Sci. (Phys.-Math.).
    Ronto M., Prof., Dr. Sci. (Phys.-Math.).
    Slyvka-Tylyshchak G., As. prof., Dr. Sci. (Phys.-Math.).
    Slyusarchuk P., Prof., Cand. Sci. (Phys.-Math.).
    Shapochka I., As. prof., Cand. Sci. (Phys.-Math.).

Recommended for publication by the Scientific Council of UzhNU, record no 6 dated by June 21, 2018.

Certificate of state registration number KV 7972 dated by September 9, 2003.
Founder and Publisher: State University “Uzhhorod National University”.
Published twice a year.
The collection of scientific articles has been published since 1994.

Address of publishing house: Mathematical faculty “UzhNU”, Universytetska str. 14, Uzhhorod, 88020, Ukraine, tel. (fax): +380 (312) 642725, e-mail: f-mat@uzhnu.edu.ua.

ЗМІСТ

1. Андрашко Ю. В., Максим В. В. Булева задача розміщення із урахуванням переваг клієнтів	7
2. Білецька Д. Ю., Шапочка І. В. Тензорні добутки нерозкладних цілочислових матричних зображень симетричної групи третього степеня	15
3. Болдирева В. О., Жмихова Т. В. Ймовірність небанкрутства страхової компанії з витратами на рекламу та інвестиціями у банківський депозит за Каско страхуванням топ-10 страхових компаній України. II.	29
4. Бондаренко В. М., Заціха Я. В. Канонічні форми матричних зображень напівгруп малого порядку	36
5. Бондаренко В. М., Стъопочкіна М. В. Про властивості частково впорядкованих множин ММ-типу (1, 3, 5)	50
6. Брила А. Ю. Про одну задачу лексикографічної оптимізації з інтервальними оцінками	54
7. Глебена М. І., Глебена В. Ф., Попельський О. М. Визначення оптимальних параметрів моделей доступу до інформації у файлах баз даних.	61
8. Дрожжина А. В. Асимптотика розв'язків нелінійних диференціальних рівнянь n -го порядку, що є асимптотично близькими до рівнянь з правильно змінними нелінійностями	67
9. Зубарук О. В. Про зображувальний тип напівгрупи S_{32}^0 над довільним полем	80
10. Кирилюк О. А. Мінімальні незвідні розв'язні підгрупи групи $GL(q, \mathbb{Z}_p)$ . . .	86
11. Кічмаренко О. Д. Ступінчасте усереднення керованих функціонально-дифференціальних систем	93
12. Козаченко Ю. В., Василик О. І. Рівномірна збіжність вейвлет-розкладів випадкових процесів з класів $V(\varphi, \psi)$	108
13. Маринець В. В., Питьовка О. Ю. Дослідження крайової задачі для нелінійного хвильового рівняння з розривною правою частиною	116
14. Мич І. А., Ніколенко В. В., Варцаба О. В. Досконалі диз'юнктивні нормальні форми алгебри U_2	124
15. Сапожнікова К. Ю. Часткове усереднення систем диференціальних рівнянь з максимумом	130
16. Сливка-Тилищак Г. І., Михасюк М. М. Властивості узагальненого розв'язку задачі Коші для рівняння теплопровідності на прямій з випадковою правою частиною з простору Орліча	136
17. Чуйко С. М., Чуйко О. С., Чечетенко В. О. Про розв'язання нелінійних інтегрально-диференціальних крайових задач методом Ньютона-Канторовича	147

CONTENTS

1. <i>Andrashko Yu. V., Maksym V. V.</i> Boolean facility location problem with client preferences.....	7
2. <i>Biletska D. Yu., Shapochka I. V.</i> Tensor products of indecomposable integral matrix representations of the symmetric group of third degree.....	15
3. <i>Boldyreva V. O., Zhmykhova T. V.</i> The probability of non-ruin of an insurance company with advertising expenses and investing in bank term deposit by MHull insurance of 10 Top insurance companies of Ukraine. II.....	29
4. <i>Bondarenko V. M., Zaciha Ya. V.</i> Canonical forms of matrix representations of semigroups of small order.....	36
5. <i>Bondarenko V. M., Styopochkina M. V.</i> On properties of posets of MM -type $(1, 3, 5)$	50
6. <i>Bryla A. Yu.</i> On lexicographic optimization problem with interval parameters....	54
7. <i>Hlebena M. I., Hlebena V. F., Popelskyi O. M.</i> Finding the optimum parameters of models of access to information in database files. \\.....	61
8. <i>Drozhzhina A. V.</i> Asymptotic of solutions of the nonlinear differential equations n -th order asymptotically close to the equations with regularly varying nonlinearities.....	67
9. <i>Zubaruk O. V.</i> On representation type of the semigroup S_{32}^0 over an arbitrary field	80
10. <i>Kyryl'uk O. A.</i> Minimal irreducible solvable subgroups of the group $GL(q, \mathbf{Z}_p)$ ...	86
11. <i>Kichmarengo O. D.</i> Step-by-step averaging of functional-differential control systems.....	93
12. <i>Kozachenko Yu. V., Vasylyk O. I.</i> Uniform convergence of wavelet expansions of random processes from the classes $V(\varphi, \psi)$	108
13. <i>V. V. Marynets, O. Y. Pytovka</i> Investigation of boundary-value problem for non-linear wave equation with discontinuous right part.....	116
14. <i>Mych I. A., Nykolenko V. V., Varcaba E. V.</i> Perfect disjunctive normal forms of algebra U_2	124
15. <i>Sapozhnikova K. Yu.</i> Partial averaging of differential systems with maxima.....	130
16. <i>Slyvka-Tylyshchak G. I., Mykhasiuk M. M.</i> The properties of generalized solution of Cauchy problems for the heat equations with a random right side from Orlicz space.....	136
17. <i>Chuiko S. M., Chuiko O. S., Chechetenko V. O.</i> On of solving nonlinear Noether integral-differential boundary value problems by the of Newton-Kantorovich method.....	147

УДК 519.21

Ю. В. Козаченко, (Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка; Донецький нац. ун-т ім. В. Стуса),

О. І. Василик (Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка)

РІВНОМІРНА ЗБІЖНІСТЬ ВЕЙВЛЕТ-РОЗКЛАДІВ ВИПАДКОВИХ ПРОЦЕСІВ З КЛАСІВ $V(\varphi, \psi)$

In the paper, we give conditions for uniform convergence of wavelet expansions of the random processes from the classes $V(\varphi, \psi)$, which are more general than the classes of Gaussian and φ -sub-Gaussian processes.

У цій роботі отримано умови рівномірної збіжності вейвлет-розкладів випадкових процесів з класів $V(\varphi, \psi)$, які узагальнюють класи гауссових та φ -субгауссових процесів.

1. Вступ. Простори гауссових, субгауссових та передгауссових випадкових величин є підпросторами певних просторів Орліча випадкових величин. Простори Орліча випадкових величин та випадкові процеси з цих просторів детально вивчаються в книзі [1] та у роботі [6]. Зокрема, у згаданій монографії розглядаються властивості просторів $\text{Sub}_\varphi(\Omega)$ (тобто, просторів φ -субгауссових випадкових величин), властивості сум незалежних випадкових величин з цих просторів, випадкові процеси з просторів $\text{Sub}_\varphi(\Omega)$, умови обмеженості та оцінки розподілів супремумів таких процесів для випадку, коли процес визначений на просторі з псевдометрикою, породженою цим процесом. У монографії [9] наведено результати досліджень ще більш загальних класів випадкових процесів, а саме класів $V(\varphi, \psi)$. Класи φ -субгауссових та $V(\varphi, \psi)$ випадкових процесів є дуже цікавими з точки зору практичного застосування у фізиці, теорії масового обслуговування та фінансовій математиці, зокрема, для моделювання реальних випадкових процесів.

Для моделювання випадкових процесів використовуються різноманітні методи та зображення, наприклад, спектральні зображення та розклади в ряди. Цікавими як з теоретичної точки зору, так і з точки зору практичного застосування є задачі дослідження вейвлет-розкладів таких процесів. Основні поняття теорії вейвлетів, багаторівневого аналізу, методи побудови вейвлетів та знаходження швидкості збіжності вейвлет-розкладів, а також приклади застосування теорії вейвлетів до математичної статистики та теорії випадкових процесів зацікавлений читач може знайти у книзі Ю.В. Козаченка “Лекції з вейвлет аналізу” [10]. У роботі [7] отримано умови рівномірної збіжності вейвлет-розкладів φ -субгауссових випадкових процесів.

У даній статті розглядається більш загальний випадок, а саме досліджуються вейвлет-розклади випадкових процесів з класів $V(\varphi, \psi)$. У другому розділі наведено необхідні означення та властивості випадкових процесів з класів $V(\varphi, \psi)$. Третій розділ містить інформацію та важливі для подальшої роботи результати щодо вейвлетів та вейвлет-розкладів. У четвертому розділі отримано умови рівномірної збіжності з ймовірністю одиниця вейвлет-розкладів випадкових процесів з класів $V(\varphi, \psi)$.

2. Випадкові процеси з класів $V(\varphi, \psi)$.

Наведемо деякі означення та відомості про випадкові процеси з класів $V(\varphi, \psi)$, необхідні для отримання основних результатів цієї роботи.

Означення 1. [1, 9] Неперервна парна опукла функція $\varphi = \{\varphi(x), x \in \mathbb{R}\}$ називається N -функцією Орліча, якщо $\varphi(0) = 0$ та $\varphi(x) > 0$, коли $x \neq 0$ та мають місце такі умови

$$(A_0) \quad \lim_{x \rightarrow 0} \frac{\varphi(x)}{x} = 0, \quad (A_\infty) \quad \lim_{x \rightarrow \infty} \frac{\varphi(x)}{x} = \infty.$$

Приклад 1. Такі функції є N -функціями:

$$\begin{aligned} \varphi(x) &= C|x|^\alpha, \quad C > 0, \quad \alpha > 1; \\ \varphi(x) &= \exp\{|x|\} - |x| - 1; \\ \varphi(x) &= \exp\{a|x|^\alpha\} - 1, \quad a > 0, \quad \alpha > 1; \\ \varphi(x) &= \begin{cases} \left(\frac{e\alpha}{2}\right)^{\frac{2}{\alpha}} x^2, & \text{коли } |x| \leq \left(\frac{2}{\alpha}\right)^{\frac{1}{\alpha}}; \\ \exp\{|x|^\alpha\}, & \text{коли } |x| > \left(\frac{2}{\alpha}\right)^{\frac{1}{\alpha}}, \quad 0 < \alpha < 1. \end{cases} \end{aligned}$$

Умова Q. Для N -функції φ виконується умова Q, якщо

$$\liminf_{x \rightarrow 0} \frac{\varphi(x)}{x^2} = c > 0.$$

Зауваження 1. Можливо, що $c = +\infty$.

Означення 2. [9] N -функція φ_1 підпорядкована N -функції φ_2 ($\varphi_1 \prec \varphi_2$), якщо існують певні сталі $c > 0$ та $x_0 > 0$ такі, що для $x > x_0$ має місце нерівність $\varphi_1(x) < \varphi_2(cx)$. N -функції φ_1 та φ_2 еквівалентні, якщо $\varphi_1 \prec \varphi_2$ та $\varphi_2 \prec \varphi_1$.

Нехай $\{\Omega, \mathcal{B}, \mathbf{P}\}$ — стандартний імовірнісний простір.

Означення 3. [1, 9] Нехай φ — N -функція, для якої виконується умова Q. Випадкова величина ξ належить простору $\text{Sub}_\varphi(\Omega)$, якщо $E\xi = 0$, $E \exp\{\lambda\xi\}$ існує для всіх $\lambda \in \mathbb{R}$ та існує така стала $a > 0$, що для всіх $\lambda \in \mathbb{R}$ виконується така нерівність

$$E \exp\{\lambda\xi\} \leq \exp\{\varphi(\lambda a)\}.$$

Простір $\text{Sub}_\varphi(\Omega)$ є простором Банаха відносно норми [1]

$$\tau_\varphi(\xi) = \inf\{a \geq 0: E \exp\{\lambda\xi\} \leq \exp\{\varphi(a\lambda)\}, \lambda \in \mathbb{R}\}.$$

Зауваження 2. Якщо $\varphi(x) = \frac{x^2}{2}$, тоді простір $\text{Sub}_\varphi(\Omega) = \text{Sub}(\Omega)$ називається простором субгауссових випадкових величин.

Нехай T — деякий параметричний простір.

Означення 4. [9] Випадковий процес $X = \{X(t), t \in T\}$ називається φ -субгауссовим, якщо випадкові величини $X(t)$, $t \in T$ є φ -субгауссовими ($X(t) \in \text{Sub}_\varphi(\Omega)$).

Якщо при цьому $\varphi(x) = \frac{x^2}{2}$, тоді такі процеси називаються субгауссовими.

Приклад 2. Центрований гауссовий випадковий процес є субгауссовим процесом.

Означення 5. [9] Нехай $\varphi \prec \psi$ — дві N -функції Орліча. Випадковий процес $X = \{X(t), t \in T\}$ належить класу $V(\varphi, \psi)$, якщо для всіх $t \in T$ процес $X(t)$ належить простору $\text{Sub}_\psi(\Omega)$ та для всіх $s, t \in T$ прирости $X(t) - X(s)$ належать простору $\text{Sub}_\varphi(\Omega)$.

Приклад 3. Нехай $\varphi \prec \psi$ — дві N -функції Орліча. Розглянемо такий випадковий процес: $X(t) = \xi_0 + \sum_{k=1}^{\infty} \xi_k f_k(t)$, $t \in T$, де φ — така N -функція Орліча, що $\varphi(\sqrt{x})$ — опукла, випадкова величина $\xi_0 \in \text{Sub}_{\psi}(\Omega)$, $\{\xi_k, k = 1, 2, \dots\} \in \text{Sub}_{\varphi}(\Omega)$ та $\sum_{k=1}^{\infty} \tau_{\varphi}(\xi_k) |f_k(t)| < \infty$. Тоді випадковий процес $X = \{X(t), t \in T\}$ належить класу $V(\varphi, \psi)$.

Означення 6. [1] Якщо існує скінчене ε -покриття множини T , тоді $N_{(T,\rho)}(\varepsilon)$ означає кількість елементів в найменшому ε -покритті цієї множини. Крім того, якщо не існує скінченного ε -покриття множини T , то покладемо $N_{(T,\rho)}(\varepsilon) = +\infty$. Функцію $N_{(T,\rho)}(\varepsilon)$, $\varepsilon > 0$, будемо називати метричною масивністю множини T відносно псевдометрики (метрики) ρ або просто метричною масивністю.

Означення 7. [1] Метричною ентропією відносно псевдометрики (метрики) ρ або просто метричною ентропією називається функція

$$H_{(T,\rho)}(u) := \begin{cases} \ln N_{(T,\rho)}(u), & \text{якщо } N_{(T,\rho)}(\varepsilon) < +\infty, \\ +\infty, & \text{якщо } N_{(T,\rho)}(\varepsilon) = +\infty, \end{cases}$$

де $N_{(T,\rho)}(u)$ — метрична масивність множини T .

Приклад 4. Якщо T — це відрізок $[a, b]$, а ρ — евклідова відстань, тоді

$$\ln \left(\max \left\{ \frac{b-a}{2u}, 1 \right\} \right) \leq H_{(T,\rho)}(u) \leq \ln \left(\frac{b-a}{2u} + 1 \right).$$

Означення 8. [9] Нехай q — така функція, що $q(t) > 0$ та неперервна при $t \in T$. Простір $C(T, q)$ — це простір неперервних функцій f на T таких, що $\sup_{t \in T} q(t) |f(t)| < \infty$. Простір $C_0(\mathbb{R}, q)$ — це простір неперервних функцій f таких, що $\sup_{t \in T} q(t) |f(t)| < \infty$ та $q(t) f(t) \rightarrow 0$ при $|t| \rightarrow \infty$.

Нехай (T, ρ) — сепарабельний псевдометричний простір, який можна розбити на злічену кількість компактних множин, котрі позначимо через B_l , $l = \overline{1, \infty}$, тобто $T = \bigcup_{l=1}^{\infty} B_l$.

Розглянемо сепарабельний випадковий процес $X = \{X(t), t \in T\}$ з класу $V(\varphi, \psi)$, $\varphi \prec \psi$, і припустимо, що існують такі неперервні монотонно зростаючі функції $\sigma_l = \{\sigma_l(h), h > 0\}$, що $\sigma_l(h) \rightarrow 0$, коли $h \rightarrow 0$, та для цих функцій мають місце такі нерівності

$$\sup_{\substack{\rho(t,s) \leq h, \\ t,s \in B_l}} \tau_{\varphi}(X(t) - X(s)) \leq \sigma_l(h).$$

Нехай $q = \{q(t), t \in T\}$ — така неперервна функція, що $|q(t)| < 1$.

Введемо такі позначення: $\delta_l = \sup_{t \in B_l} |q(t)|$, w_l — довільна точка з множини B_l ,

$$z_l = \tau_{\psi}(X(w_l)), \kappa_l = \sigma_l \left(\sup_{t \in B_l} \rho(t, w_l) \right), l = \overline{1, \infty}, \zeta_{\varphi}(v) = \frac{v}{\varphi^{(-1)}(v)}.$$

З леми 3.1 з роботи [11] та нерівності Чебишева випливає така теорема.

Теорема 1. *Нехай виконуються умови*

$$\int_0^{p\kappa_l} \zeta_\varphi(H_{B_l}(\sigma_l^{(-1)}(u))) du < \infty, \quad l = 1, 2, \dots, \quad 0 < p < 1,$$

$$\sum_{l=1}^{\infty} \delta_l \left(\int_0^{p\kappa_l} \zeta_\varphi(H_{B_l}(\sigma_l^{(-1)}(u))) du \right) < \infty.$$

Тоді, якщо $d = \sum_{l=1}^{\infty} \delta_l z_l < \infty$ та $\beta = \sup_l \frac{\kappa_l}{z_l} < \infty$, то для всіх $\varepsilon > 0$ має місце нерівність

$$\mathbf{P} \left\{ \sup_{t \in T} |q(t)X(t)| \geq \varepsilon \right\} \leq \inf_{0 < p < 1} \inf_{\lambda > 0} \Gamma(\lambda, p) \exp\{-\lambda\varepsilon\},$$

де

$$\Gamma(\lambda, p) = 2 \exp \left\{ \psi \left(\frac{\lambda d}{1-p} \right) (1-p) + \sum_{l=1}^{\infty} \frac{\delta_l z_l}{d} \varphi \left(\frac{\lambda d \kappa_l}{z_l (1-p)p} \right) p \right. \\ \left. + \frac{2\lambda}{p(1-p)} \sum_{l=1}^{\infty} \delta_l \int_0^{p\kappa_l} \zeta_\varphi(H_{B_l}(\sigma_l^{(-1)}(u))) du \right\}.$$

Зауваження 3. Якщо в теоремі 1 вимагати, щоб виконувалася умова вибіркової неперервності процесу X , то з ймовірністю одиниця його траєкторії будуть належати простору $C(\mathbf{T}, q)$.

3. Вейвлет-розклади.

Теорія вейвлетів почала бурхливо розвиватися на початку 90-х років ХХ-го сторіччя. Це досить нова, дуже цікава галузь математики. Розклади випадкових процесів по системах вейвлетів використовуються для їх моделювання та збереження траєкторій цих процесів з метою їх подальшого відновлення. Детальну інформацію щодо вейвлетів можна знайти у роботах [2–5, 8, 10].

Нехай $\phi = \{\phi(x), x \in \mathbb{R}\}$ — це деяка функція з простору $L_2(\mathbb{R})$, а $\hat{\phi}(y) \in$ перетворенням Фур'є функції ϕ , тобто $\hat{\phi}(y) = \int_{\mathbb{R}} e^{-iyx} \phi(x) dx$. Припустимо, що справедливе таке припущення:

$$\sum_{k \in \mathbb{Z}} \left| \hat{\phi}(y + 2\pi k) \right|^2 = 1$$

майже всюди.

Нехай існує функція $m_0(x) \in L_2([0, 2\pi])$ така, що $m_0(x)$ має період 2π ,

$$\hat{\phi}(y) = m_0[y/2] \hat{\phi}[y/2],$$

$\hat{\phi}(0) \neq 0$ і функція $\hat{\phi}(y)$ неперервна в 0. Тоді функція $\phi(x)$ називається f -вейвлетом.

Нехай $\mu(x) \in$ оберненим перетворенням Фур'є функції

$$\hat{\mu}(y) = \overline{m_0\left(\frac{y}{2} + \pi\right)} \exp\left\{-i\frac{y}{2}\right\} \hat{\phi}\left(\frac{y}{2}\right).$$

Функція $\mu(x) = \frac{1}{2\pi} \int_{\mathbb{R}} e^{iyx} \hat{\mu}(y) dy$ називається m -вейвлетом.

Нехай $\phi_{jk}(x) = 2^{j/2} \phi(2^j x - k)$; $\mu_{jk}(x) = 2^{j/2} \mu(2^j x - k)$, $j \in \mathbb{Z}$, $k \in \mathbb{Z}$. Відомо, що сім'я функцій $\{\phi_{0k}, \mu_{jk}, j = 0, 1, 2, k \in \mathbb{Z}\}$ є ортонормованим базисом у $L_2(\mathbb{R})$ (див., наприклад, [10], [2], [3], [4], [5], [8]). Тоді довільну функцію $f(x) \in L_2(\mathbb{R})$ можна зобразити у такому вигляді:

$$f(x) = \sum_{k \in \mathbb{Z}} \alpha_{0k} \phi_{0k}(x) + \sum_{j=0}^{\infty} \sum_{k \in \mathbb{Z}} \beta_{jk} \mu_{jk}(x), \quad (1)$$

$$\alpha_{0k} = \int_{\mathbb{R}} f(x) \overline{\phi_{0k}(x)} dx; \quad \beta_{jk} = \int_{\mathbb{R}} f(x) \overline{\mu_{jk}(x)} dx.$$

Зображення (1) називається вейвлет-розкладом функції f . Ряд (1) збігається за нормою простору $L_2(\mathbb{R})$, тобто

$$\sum_{k \in \mathbb{Z}} |\alpha_{0k}|^2 + \sum_{j=0}^{\infty} \sum_{k \in \mathbb{Z}} |\beta_{jk}|^2 < \infty.$$

Зауважимо, що інтеграли, які визначають α_{0k} та β_{jk} можуть існувати для функції з $L_1(\mathbb{R})$ та інших функцій.

Означення 9. [7] Нехай ϕ — f -вейвлет. Будемо казати, що для ϕ виконується припущення S , якщо існує спадна функція $\Phi = \{\Phi(x), x \geq 0\}$, для якої $|\phi(x)| \leq \Phi(|x|)$ майже всюди і

$$\int_{\mathbb{R}} \Phi(|x|) dx < \infty.$$

В подальшому нам буде потрібна наступна теорема, яка була доведена у роботі [7].

Теорема 2. Нехай ϕ — f -вейвлет, а μ — m -вейвлет, який відповідає ϕ , причому для ϕ і μ виконується припущення S та

$$\int_{\mathbb{R}} c(x) \Phi(|x|) dx < \infty,$$

де $c = \{c(x), x \in \mathbb{R}\}$ — така парна функція, що $c(x) > 1$, $x \in \mathbb{R}$, $c(x)$ зростає, коли $x > 0$, та для неї існує така функція $0 < A(a) < \infty$, $a > 0$, що для досить великих x виконується умова $c(ax) \leq c(x) A(a)$.

Нехай $f = \{f(x), x \in \mathbb{R}\}$ вимірна на $\mathbb{R}$ функція, причому $|f(x)| < c(x)$, $x \in \mathbb{R}$, і $f(x)$ неперервна на інтервалі (a, b) , $-\infty < a < b < +\infty$. Позначимо

$$f_m(x) = \sum_{k \in \mathbb{Z}} \alpha_{0k} \phi_{0k}(x) + \sum_{j=0}^{m-1} \sum_{k \in \mathbb{Z}} \beta_{jk} \mu_{jk}(x),$$

де $\alpha_{0k} = \int_{\mathbb{R}} f(x) \overline{\phi_{0k}(x)} dx$, $\beta_{jk} = \int_{\mathbb{R}} f(x) \overline{\mu_{jk}(x)} dx$.

Тоді $f_m(x) \rightarrow f(x)$, $m \rightarrow \infty$ рівномірно на кожному відрізку $[\alpha, \beta]$ такому, що $[\alpha, \beta] \subset (a, b)$.

4. Умови рівномірної збіжності вейвлет-розкладів випадкових процесів з класів $V(\varphi, \psi)$.

Розглянемо сепарабельний випадковий процес $X = \{X(t), t \in \mathbb{R}\}$ з класу $V(\varphi, \psi)$, $\varphi \prec \psi$.

Нехай $B_l = [a_l, a_{l+1}]$, $a_{l+1} - a_l > e$, $l \in \mathbb{Z}$, w_l — довільна точка з множини B_l .

Припустимо, що для випадкового процесу X існують неспадні функції $\sigma_l = \{\sigma_l(h), h > 0\}$, такі що $\sigma_l(h) > 0$, $\sigma_l(h) \rightarrow 0$, коли $h \rightarrow 0$, і

$$\sup_{t, s \in B_l: \rho(t, s) \leq h} \tau_\varphi(X(t) - X(s)) \leq \sigma_l(h).$$

Нехай $c = \{c(t), t \in \mathbb{R}\}$ — неперервна парна функція така, що $c(t) > 1$, $t \in \mathbb{R}$, $c(t)$ зростає, коли $t > 0$, та для досить великих t виконується умова: $c(at) \leq c(t) \cdot A(a)$, $0 < A(a) < +\infty$, $a > 0$.

Наступна теорема, яка містить умови вибіркової неперервності сепарабельного випадкового процесу з класу $V(\varphi, \psi)$, визначеного на компактній множині буде використана для доведення основної теореми.

Теорема 3. [див. [9]] *Нехай (T, ρ) — метричний сепарабельний простір, B — компактна множина, $X = \{X(t), t \in B\}$ — сепарабельний випадковий процес з класу $V(\varphi, \psi)$, $\varphi \prec \psi$, для якого існує така неперервна монотонно зростаюча функція $\sigma = \{\sigma(h), h > 0\}$, що $\sigma(h) \rightarrow 0$, коли $h \rightarrow 0$, та має місце нерівність*

$$\sup_{\rho(t, s) \leq h} \tau_\varphi(X(t) - X(s)) \leq \sigma(h). \quad (2)$$

Якщо для сепарабельного випадкового процесу $X = \{X(t), t \in B\}$ з класу $V(\varphi, \psi)$, $\varphi \prec \psi$, виконується умова (2) і для довільного $\varepsilon > 0$

$$\int_0^{\sigma(\varepsilon)} \zeta_\varphi(H_B(\sigma^{(-1)}(u))) du < \infty, \quad (3)$$

то X є вибірково неперервним з ймовірністю одиниця.

Теорема 4. *Нехай виконуються такі умови:*

$$1) \int_0^{\chi_l} \zeta_\varphi \left(\ln \left(\frac{a_{l+1} - a_l}{2\sigma_l^{(-1)}(u)} + 1 \right) \right) du < \infty, \\ de \zeta_\varphi(v) = \frac{v}{\varphi^{(-1)}(v)}, \chi_l = \sup_{t \in B_l} \tau_\varphi(X(t) - X(w_l));$$

$$2) \sum_{l=-\infty}^{+\infty} \delta_l z_l < \infty, de \delta_l = \sup_{t \in B_l} \frac{1}{c(t)}, z_l = \tau_\psi(X(w_l));$$

$$3) \sup_{l \in \mathbb{Z}} \frac{\chi_l}{z_l} \leq \beta < \infty;$$

$$4) \sum_{l=-\infty}^{+\infty} \delta_l \int_0^{\chi_l} \zeta_\varphi \left(\ln \left(\frac{a_{l+1} - a_l}{2\sigma_l^{(-1)}(u)} + 1 \right) \right) du < \infty;$$

5) для відрізка $[a, b] = I$ існує неспадна функція $\sigma_I = \{\sigma_I(h), h > 0\}$, така що $\sigma_I(h) \rightarrow 0$ при $h \rightarrow 0$ та

$$\sup_{t,s \in I: \rho(t,s) \leq h} \tau_\varphi(X(t) - X(s)) \leq \sigma_I(h),$$

$$\int_0^{\chi_I} \zeta_\varphi \left(\ln \left(\frac{b-a}{2\sigma_I^{(-1)}(u)} \right) + 1 \right) du < \infty, \quad (4)$$

$$\text{де } \chi_I = \sup_{a \leq t, s \leq b} \tau_\varphi(X(t) - X(s));$$

6) для f -вейвлета ϕ та m -вейвлета μ , який відповідає ϕ , виконується припущення S та

$$\int_{\mathbb{R}} c(x) \Phi(|x|) dx < \infty.$$

Тоді з ймовірністю одиниця існують $a_{0k} = \int_{\mathbb{R}} X(t) \overline{\phi_{0k}(t)} dt$,
 $b_{jk} = \int_{\mathbb{R}} X(t) \overline{\mu_{jk}(t)} dt$, $k \in \mathbb{Z}$, $j = \overline{0, +\infty}$, та $X_m = \sum_{k \in \mathbb{Z}} \alpha_{0k} \phi_{0k}(x) +$
 $\sum_{j=0}^{m-1} \sum_{k \in \mathbb{Z}} b_{jk} \mu_{jk}(x) \rightarrow X(x)$, $m \rightarrow \infty$, з ймовірністю одиниця рівномірно на
 кожному відрізку $[\alpha, \beta]$ такому, що $[\alpha, \beta] \subset [a, b]$.

Доведення. З прикладу 4 і умови(4) випливає, що для сепарабельного випадкового процесу $X = \{X(t), t \in \mathbb{R}\}$ та компактної множини $[a, b] = I$ виконуються умови (2)–(3) теореми 3. Отже, вибіркові траєкторії процесу X неперервні з ймовірністю одиниця.

З прикладу 4 і умов 1)–4) теореми 4 випливає, що виконуються умови теореми 1. Оскільки ми довели, що випадковий процес X є вибірково неперервним з ймовірністю одиниця на відрізку $[a, b]$, то, згідно із зауваженням 3, з ймовірністю одиниця він належить простору $C([a, b], q)$, де функція $q = \{q(t), t \in \mathbb{R}\}$ визначається так: $q(t) = \frac{1}{c(t)}$, $t \in \mathbb{R}$. Тобто, отримуємо наступне:

$$|X(t)| < \xi \cdot c(t), \quad (5)$$

де $\xi > 0$ — випадкова величина, для якої $\mathbf{P}\{\xi < \infty\} = 1$.

Таким чином, з умов теореми 4 та нерівності (5) випливає, що для випадкової функції X виконуються умови теореми 2. Отже, з ймовірністю одиниця існують $a_{0k} = \int_{\mathbb{R}} X(t) \overline{\phi_{0k}(t)} dt$ та $b_{jk} = \int_{\mathbb{R}} X(t) \overline{\mu_{jk}(t)} dt$, $k \in \mathbb{Z}$, $j = \overline{0, +\infty}$, такі, що $X_m =$

$\sum_{k \in \mathbb{Z}} \alpha_{0k} \phi_{0k}(x) + \sum_{j=0}^{m-1} \sum_{k \in \mathbb{Z}} b_{jk} \mu_{jk}(x) \rightarrow X(x)$, $m \rightarrow \infty$, з ймовірністю одиниця рівномірно на кожному відрізку $[\alpha, \beta] \subset [a, b]$.

Список використаної літератури

1. Buldygin V. V., Kozachenko Yu. V. Metric characterization of random variables and random processes. – American Mathematical Society, Providence RI, 2000. – 257 pp.
2. Chui C. K. An Introduction to Wavelets. – New York: Academic Press, 1992. – 264 pp.
3. Daubechies I. Ten lecture on wavelets. – Philadelphia: Society for industrial and applied mathematics, 1992. – 357 pp.

4. *Härdle W., Kerkycharian G., Picard D., Tsybakov A.* Wavelet. Approximation and statistical applications. – New York: Springer, 1998. – 265 pp.
5. *Hernandez E., Weiss G.* A first course on wavelets. – CRC Press Inc. Boca Ratan FL., 1996. – 489 pp.
6. *Kozachenko Yu.* Random processes in Orlicz spaces. I. // Theory Probab. Math. Stat. –1984. – **31**. – P. 103–117.
7. *Kozachenko Yu. V., Perestyuk M. M., Vasylyk O. I.* On Uniform Convergence of Wavelet Expansions of φ -sub-Gaussian Random Process. // Random Operators and Stochastic Equations. – 2006. – **14**, No.3. – P. 209–232.
8. *Walter G., Shen X.* Wavelet and other ortogonal systems. – Chapman and Hall/CRC, London, 2000. – 392 pp.
9. *Василик О. І., Козаченко Ю. В., Ямненко Р. Є.* φ -субгауссові випадкові процеси. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008. – 231 с.
10. *Козаченко Ю. В.* Лекції з вейвлет аналізу. – К.: ТВіМС, 2004. – 147 с.
11. *Козаченко Ю. В., Василик О. І.* Випадкові процеси з класів $V(\varphi, \psi)$ // Теор. ймовірност. та матем. статист. – 2000. – **63**. – С. 100–111.

Одержано 03.03.2018